

INTERPRETACJA KANONU 821 § 3

Kanon 821 zawiera przepisy regulujące czas odprawiania Mszy św. I tak paragraf pierwszy tego kanonu postanawia, że najwcześniej można zacząć Mszę św. na jedną godzinę przed jutrzenką, a najpóźniej jedną godzinę po południu¹. Drugi paragraf przewiduje wyjątek od tej reguły i pozwala w kościołach parafialnych i mających Msze konwentualne na odprawienie jednej Mszy św. o północy w wigilię Bożego Narodzenia². Wreszcie trzeci paragraf tego kanonu postanawia, że we wszystkich domach zakonnych i innych pobożnych zakładach, w których są kaplice z prawem stałego przechowywania Najśw. Sakramentu, może kapłan w noc Bożego Narodzenia odprawić jedną lub nawet trzy Msze św. i rozdzielać Komunię św., a uczestniczący w tych Mszach św. tym samym wypełniają obowiązek nakazany przez drugie przykazanie kościelne³.

Aczkolwiek kanon ten jest dość jasny, to jednak na tle przepisów paragrafu trzeciego powstały pewne wątpliwości i zostało skierowane urzędowe pytanie do Papieskiej Komisji autentycznej interpretacji kanonów Kodeksu prawa kanonicznego. Dla zrozumienia tych wątpliwości trzeba sięgnąć do przepisów prawa przedkodeksowego odnoszących się do tego zagadnienia.

I

Na podstawie przepisów prawa przedkodeksowego aż do św. Piusa X, a dokładniej do roku 1907, wolno było w kościołach katedralnych, kolegiackich i innych z tymi zrównanych, odprawić uroczystą Mszę św. o północy w wigilię Bożego Narodzenia. Gdyby ze względu na specjalne warunki odprawienie tej Mszy św. o północy było niemożliwe, to można było otrzymać indult papieski na odprawienie jej w bardzo wczesnych godzinach samego święta Bożego Narodzenia⁴. Także i w innych kościołach i kaplicach można było odprawić taką uroczystą Mszę św., a na-

¹ Kan. 821 § 1: „Missae celebrandae initium ne fiat citius quam una hora ante auroram vel serius quam una hora post meridiem“.

² Kan. 821 § 2: „In nocte Nativitatis Domini inchoari media nocte potest sola Missa conventualis vel parochialis, non tamen alia sine apostolico indultu“.

³ Kan. 821 § 3: „In omnibus tamen religiosis seu piis domibus oratorium habentibus cum facultate sanctissimam Eucharistiam habitualiter asservandi, nocte Nativitatis Domini, unus sacerdos tres rituales Missas vel, servatis servandis, unam tantum quae adstantibus omnibus ad praecepti quoque satisfactionem valeat, celebrare potest et sacram communionem petentibus ministrare“.

⁴ Św. Kongregacja Rytów, dn. 3.IV.1830, *Decreta authentica*, II, 230, n. 2676.

wet było to zalecane⁵. Poza tą uroczystą Mszą św. nie wolno było odprawić żadnej innej Mszy św., ani uroczystej, ani prywatnej, a zwyczaj przeciwny został potępiony⁶. Zakaz ten obejmował zarówno kapłanów diecezjalnych, jak i zakonnych, odnosił się do kościołów, kaplic i wszelkich zakładów pobożnych tak, że bez specjalnego indultu papieskiego niedopuszczalne było odprawianie innych Mszy św. poza tą jedną o północy w wigilię Bożego Narodzenia⁷. Oczywiście o takie przywileje, zwłaszcza zakonnicy, nie omieszkali postarać się⁸.

Ponadto bez specjalnego indultu nie wolno było nawet w tej uroczystej Mszy św. o północy rozdzielać Komunię św.⁹ I znowu postarano się o takie indulty dla sióstr zakonnych, nowicjuszy i domowników¹⁰. Indulty te powoli doprowadziły do zmiany samego prawa¹¹.

Św. papież Pius X ten „apostoł Eucharystii na Stolicy Piotrowej otworzył tabernakulum także i w świętą noc Bożego Narodzenia dla wszystkich“¹².

Św. Pius X w dniu 1 sierpnia 1907 roku przez św. Officium wydał „Motu proprio“, na mocy którego we wszystkich domach zakonnych, seminariach i innych zakładach pobożnych, posiadających kaplicę z prawem stałego przechowywania Najśw. Sakramentu, wolno będzie na przyszłość odprawić trzy lub jedną Mszę św. o północy w wigilię Bożego Narodzenia oraz rozdzielić Komunię św. tym, którzy o to poproszą. Specjalnie zostało podkreślone, że ci, którzy uczestniczą w tych Mszach św. zadośćuczynią obowiązkowi świątecznemu nałożonemu przez drugie przykazanie kościelne¹³. Chociaż zarządzenie św. Piusa X nie powinno

⁵ P r ü m m e r, *Mitternachtsmesse und Kommunionsspendung zu Weihnachten*, Theologisch-praktische Quartalschrift 75 (1922) 286.

⁶ Św. Kongregacja Rytów: 20.IV.1641, *Decreta authentica*, I, 162, n. 752; 7.XII.1641, tamże, I, 165, n. 781; 14.XI.1676, tamże, I, 330, n. 1584; 22.XI.1681, tamże, I, 375, n. 1683; 3.XII.1701, tamże, I, 461, n. 2086;

⁷ Św. Kongregacja Rytów: 23.III.1686, *Decreta authentica*, I, 377, n. 1761; 18.XI.1781, tamże, II, 145, n. 2520.

⁸ P r ü m m e r, j. w.

⁹ Św. Kongregacja Rytów: 20.IV.1641, *Decreta authentica*, I, 162, n. 752; 7.XII.1641, tamże, I, 165, n. 781; 3.XII.1701, tamże, I, 461, n. 2086.

¹⁰ Św. Kongregacja Rytów: 27.VII.1720, *Decreta authentica*, II, 36, n. 2267; 7.VIII.1871, tamże, III, 13, n. 3254; 27.VIII.1836, tamże II, 268, n. 2752.

¹¹ P r ü m m e r, j. w.

¹² P r ü m m e r, j. w.

¹³ Feria V, die 1 Augusti 1907. SSmus D.N.D. Pius divina providentia PP. X in solita audientia R.P.D. Adessori S. Officii impertita, ad fovendam fidelium pietatem eorumque grati animi sensus excitandos pro ineffabili divini Verbi incarnationis mysterio, motu proprio, benigne indulgere dignatus est ut in omnibus et singulis sacrarum virginum monasteriis clausurae legi subiectis aliisque religiosis institutis, piis domibus et clericorum seminariis, publicum aut privatum oratorium habentibus cum facultate sacras species habitualiter ibidem asservandi,

budzić żadnych wątpliwości, było bowiem jasne i bardzo ogólne, pozwalało udzielić Komunii św. „wszystkim o to proszącym“ a uczestniczenie w takiej Mszy św. „wszystkim obecnym“ wystarczało dla spełnienia przykazania kościelnego, to jednak było to tak dalekie od dotychczasowej praktyki, że liczne kurie diecezjalne nie mając odwagi wprowadzić tego przepisu w życie słały swoje zapytania, które ostatecznie doprowadziły do ograniczenia tej wielkiej łaski. Przedstawiono św. Oficjum dwie wątpliwości:

1. Czy indult pozwala na odprawienie jednej lub trzech Mszy św. także przy otwartych drzwiach kaplicy.
2. Czy indult ten obejmuje także kościoły zakonne dostępne dla publicznego korzystania przez wiernych.

W dniu 26 listopada 1908 roku, przez to samo św. Oficjum, została podana odpowiedź Ojca św. i to w obydwóch wypadkach przecząca¹⁴. O ile odpowiedź na drugie pytanie jest tylko wyjaśniającą, to gdy chodzi o punkt pierwszy, jest ona zarazem interpretacją ściśniającą. W indulcie z 1.VIII.1907 r. nie było żadnej wzmianki o zamykaniu drzwi kaplicy na czas odprawiania Mszy św. w noc Bożego Narodzenia. Indult obejmował tylko kaplice zakonne i inne z nimi zrównane, a także kościoły zakonników, ale tylko wtedy, gdy chodziło o Mszę św. dla nich ściśle, a nie dla wszystkich¹⁵. Natomiast na odprawienie Mszy św. cichych lub rozdzielanie Komunii św. w innych kościołach, trzeba było specjalnego pozwolenia, które dawała bez trudności, po reorganizacji Kurii Rzymskiej, św. Kongregacja Sakramentów, a nie św. Oficjum¹⁶.

sacra nocte N.D.N.I.C. tres rituales Missas vel etiam, pro rerum opportunitate, una tantum, servatis servandis, posthac in perpetuum quotannis celebrari sanctaque Communio omnibus pie petentibus ministrari queat. Devotam vero huius vel harum Missarum auditionem omnibus adstantibus ad praecepti satisfactionem valere eadem Sanctitas Sua expresse declarari mandavit. Contrariis quibuscumque non obstantibus. Acta Sanctae Sedis, XL, 478.

¹⁴ I. An indultum importet facultatem tres Missas, vel unam tantum pro rerum opportunitate celebrandi etiam apertis Oratoriorum ianuis? II. An indultum oratoriis concessum extendi possit ad ecclesias Religiosorum, quae publico fidelis populi usui inserviunt. SSmus D.N. Pius Papa X in audientia R.P.D. Adessori Sancti Officii die 26 mensis Novembris anno 1908 concessa respondit: Ad I. Negative. Ad II. Negative, salvo tamen Religiosorum privilegio in media nocte Missam celebrandi. A.A.S., 1, (1909), 146.

¹⁵ „Ad II. Negative, salvo tamen Religiosorum privilegio in media nocte celebrandi“. A.A.S., 1 (1909), 146.

¹⁶ P r ü m m e r, *Mitternachtsmesse und Kommunionsspendung zu Weihnachten*, Theologisch-praktische Quartalschrift, 75 (1922) 288.

II

Kodeks prawa kanonicznego w kanonie 821 § 3 niemal w tych samych słowach, a już z całą pewnością podaje tę samą treść, jaką zawierał indult z 1 sierpnia 1907 roku, a więc bez ograniczeń wprowadzonych odpowiedzią z 26 listopada 1908 roku. Mimo to znaleźli się autorzy utrzymujący, że nadal obowiązuje to ograniczenie tzn. Msza św. o północy w wigilię Bożego Narodzenia w tych kaplicach ma być odprawiana „ianuis clausis“. Tak uczyli: Noldin¹⁷, Van Hove¹⁸, Vermeersch¹⁹, Vermeersch-Creusen²⁰, Jombart²¹, Le Clercq²².

Autorzy ci nie domagali się bezwzględnego zachowania tego przepisu i pozwalali na dopuszczenie niewielu osób do uczestniczenia w tych Mszach św., a ponadto przyznawali Ordynariuszowi prawo ogranicze-

¹⁷ N o l d i n H., *Summa theologiae moralis*, III, De Sacramentis²⁴, Barcelona 1945, 212, 2, a: Po przytoczeniu kan. 821 § 3 dodaje: „Pro ecclesiis regularium privilegium non valet et pro oratoriis publicis solum ianuis clausis“. W odnośniku dla uzasadnienia powołuje się na orzeczenie z 26.XI.1908 r.

¹⁸ V a n H o w e, *Tractatus de Sanctissima Eucharistia*, Mechliniae 1933, 319: „Concessio facta a § 3 non valet quoad ecclesias religiosorum quae publico fidelis populi usui inserviunt, nisi deficiat oratorium; in quovis autem casu celebratio fieri debet ianuis clausis“: W Apollinaris 28 (1955) 73.

¹⁹ V e r m e e r s c h A., *Adnotationes ad dubia et responsa S. Officii*, De religiosis et missionariis supplementa et monumenta periodica², 4 (1912) 312: „De Oratoriis, quae vim populi capere non queunt, hoc unum vetatur, ne inter celebrandum, media nocte, ianuae maneant apertae. De Ecclesiis, illud preterea cavetur, ne publico fidelium usui missae deputentur, quamvis inter celebrandum claudantur ianuae“.

²⁰ V e r m e e r s c h A. — C r e u s e n J., *Epitome iuris canonici*³, Mechliniae et Romae 1927, III, 51, n. 97: „Ex authentica autem S. Officii declaratione 26.XI.1908 missae istae celebrari non possunt apertis oratorii ianuis vel in ecclesiis quae publico fidelis populi usui inserviunt“.

²¹ J o m b a r t E., *Dictionnaire de Droit Canonique*, Paris 1956, v. „Messe“, z. 34, k. 857: „Dans un acte du 26 nov. 1908 (Fontes, n. 1285), le S. Office a précisé que les églises des religieux et les oratoires ne pouvaient pas être accessibles au public la nuit de Noël. L'application de cette défense est faite avec beaucoup de réserve“.

²² L e C l e r c q C., *Traité de droit canonique*, II, Des Sacrements, Paris 1955, 107, 127; „Le can. 821 § 3 s'inspire littéremment du décret de 1907, mais les auteurs admettent généralement que les clauses de 1908 sont à interpréter dans un sens large; même les églises de religieux où n'a pas lieu de messe conventuelle peuvent bénéficier du can. 821 § 3 et quelques fidèles peuvent être admis de l'extérieur“.

nia nawet i tego także²³. Inaczej tzn., że ograniczenia z 26 listopada 1908 r. nie obowiązują uczyli: Cappello²⁴, Maroto²⁵, Conte a Coronata²⁶.

III

Z tej rozbieżności zdań autorów wynika, że nie było zupełnie nieuzasadnione pytanie skierowane do Papieskiej Komisji interpretacji Kodeksu, a odnoszące się do kanonu 821 § 3. Nieznany autor tego pytania prosił o wyjaśnienie, czy wobec przepisu kanonu 821 § 3 obowiązuje nadal orzeczenie św. Oficjum z 26.XI.1908 roku, a jeżeli obowiązuje,

²³ V e r m e e r s c h A.—C r e u s e n J., dz. c., II, 51, n. 97: „Quod ita interpretati sumus ut liceret tamen, ianuis clausis, missas in religiosorum ecclesia, si non quilibet populus sed selecti tantum fideles admitterentur“.

Van Hove, *Tractatus de Sanctissima Eucharistia*, 319: „Quod non significat extraneos esse omnino arcendos, sed eos non esse indiscriminatum admittendos. Ordinarius potest ceteroquin eorum admissionem restringere“.

²⁴ C a p p e l l o F., *Tractatus canonico-moralis de Sacramentis*, Augustae Taurinorum — Romae 1947, I, 702/3 n. 743: „Imo attento can. 821 § 3 et, perspecta mitiore disciplina hodie vigente, censemus clausulam de ianuis, quae occurrit in nonnullis decretis et apud auctores, non amplius requiri, aut saltem mitius esse intelligendam, ita ut principalem tantum ianuam respiciat“.

²⁵ M a r o t o P., *De adstantibus ad Missas nocte Nativitatis Domini in religiosa seu pia domo*, Apollinaris 3 (1930) 452-53: Autor stawia pytanie: „An Missas, quae in Oratorio alicuius religiosae vel piae domus celebrantur nocte Nativitatis Domini, adstare queant et frui favoribus canonis 821 § 3 non tantum personae in ea domo commorantes sed etiam fideles extranei servato ordine admissi“ i odpowiada: „Affirmative“. W uzasadnieniu przeprowadza następujące rozumowanie: Ponieważ przywilej zdaje się być dany osobom mieszkającym w danym domu posiadającym kaplicę, dlatego wynikało by, że mogą z niego korzystać tylko domownicy, a dopuszczanie obcych, zwłaszcza w wielkiej ilości, czy nawet przewyższającej domowników, było by nadużyciem przywileju. Tak jednak nie jest, bo przywilej jest dany nie ze względu na osoby, ale na miejsce, od którego uzależnione jest odprawianie Mszy św. i udzielanie Komunii św., a więc wszyscy wierni mogą korzystać ze Mszy św. odprawianej tam na podstawie kan. 821 § 3. Wynika to z natury kaplic półpublicznych. Kan. 1249 mówi, że uczestniczenie we Mszy św. w takiej kaplicy wystarcza dla spełnienia niedzielnego obowiązku, kan. 869 podkreśla, że wszyscy wierni mogą w tych kaplicach przyjmować Komunię św., kan. 821 § 3 nie robi pod tym względem żadnego zastrzeżenia, a nawet pozytywnie potwierdza te przepisy, a więc ograniczenia z 1908 roku są już nieaktualne.

²⁶ C o n t e a C o r o n a t a M., *Institutiones iuris canonici*, De Sacramentis, (Marietti) 1951, I, 205, n. 235: „Privilegium extenditur certe ad oratoria etiam publica religiosorum et piarum domorum, nec amplius valere censetur clausula, quae in decretis ante Codicem hac de re editis habebatur, scilicet: „ianuis clausis“.

to czy należy wykluczyć niedomowników od uczestniczenia we Mszy św. odprawianej o północy w wigilię Bożego Narodzenia w kaplicach zakonnych i w kaplicach innych zakładów pobożnych²⁷. Odpowiedź Komisji interpretacyjnej jest wyrażona w dość ostrych słowach i absurdem nazywa podtrzymywanie ograniczeń wynikających z orzeczenia św. Oficjum z 26.XI.1908 r., gdyż o nich w ogóle Kodeks nie wspomina. A więc nie tylko można dopuścić obcych do uczestniczenia we Mszy św., o którą chodzi, ale nie ma też najmniejszej potrzeby zamykać drzwi kaplicy w czasie odprawiania tej Mszy św.

Trzeba jednak zaznaczyć, że omawiana tu odpowiedź Komisji Interpretacyjnej nie została opublikowana w *Aktach Stolicy Apostolskiej*, a tylko w *Nouvelle revue theologique*²⁸. Powstaje zatem pytanie jakie znaczenie należy przypisać tej interpretacji. W swoich „*Adnotationes*“ do tej odpowiedzi zamieszczonych w 28 roczniku *Apollinaris* a P e t r u s P a l a z z i n i zaznacza, że odpowiedź ta, chociaż nieautentyczna, ma jednak wielką powagę, a opinia przeciwna przez to samo pozbawiona jest wszelkich podstaw²⁹. Słuszne jest twierdzenie autora, że odpowiedź pochodząca od samej Komisji Interpretacyjnej cieszy się zasłużoną powagą, któż bowiem może być bardziej miarodajnym w tych zagadnieniach? Słusznie też sądzi ten autor, że utrzymywanie opinii przeciwnej byłoby dziś już zupełnie nieuzasadnione. Czy jednak interpretacja ta nie jest autentyczna? Na podstawie kanonu 17 § 1 autentycznie interpretować ustawy kościelne może sam prawodawca, jego następca oraz ci, którym takie uprawnienie przyznano³⁰. Nikt nie wątpli, że Papieska Komisja do autentycznego wyjaśniania kanonów Kodeksu prawa kanonicznego uprawnienia te posiada. Palazzini z tego, że omawiana tu odpowiedź Komisji interpretacyjnej nie została opublikowana w *Aktach Stolicy Apostolskiej* wnioskuje, że nie jest ona autentyczna. Tymczasem z kanonu 17 § 2 wynika, że publikacja interpretacji nie jest konieczna zawsze do jej autentyczności. Sam

²⁷ Pontificia Commissio ad Codicis canones authenticae interpretandos *Responsio de canonis 821 § 3*. (5 martii 1954) D. Utrum post Codicis iuris canonici promulgationem declaratio S. Officii d. 26 nov. 1908 ad 1-um de usu facultatis concessae in can. 821 § 3 adhuc teneat an non; et quatenus affirmative, utrum extraneorum exclusionem secumferat ne Missae media nocte celebratae assistant. R. Absurdum videtur quomodo adhuc retineri possit in sacris functionibus, de quibus loquitur praecitatus canon extraneos admitti non licere et eo peius ianuas claudas esse servandas quia nulla mentio de eiusmodi exclusionem habetur in canone.

²⁸ *Nouvelle revue theologique*, 77 (1955) 188 — 199.

²⁹ „Nunc autem res clara est ex praedicta responsione, quae, licet non authentica, magna auctoritate gaudet, utpote quae nullum fundamentum recognoscit contrariae opinioni“. *Apollinaris* 28 (1955) 73.

³⁰ Kan. 17 § 1: „Leges authentice interpretatur legislator eiusve successor et is cui potestas interpretandi fuerit ab eisdem commissa“.

prawodawca zaznacza w tym kanonie, że tylko interpretacja ścieśniająca lub rozszerzająca zakres ustawy musi być promulgowana, a nie wymaga tego przy interpretacji wyjaśniającej tylko³¹. Odpowiedź Komisji interpretacyjnej na postawione pytania w związku z przepisem kan. 821 § 3 w niczym nie zmienia tego przepisu, a więc jest tylko interpretacją wyjaśniającą i dlatego nie musi być promulgowana, ale należy ją uznać za autentyczną na podstawie kanonu 17 Kodeksu prawa kanonicznego.

Już było wyżej podkreślone, że odpowiedź Komisji interpretacyjnej jest ujęta w słowa dość mocne. Tak odpowiada przełożony lub nauczyciel wtedy, gdy stawiany problem nie tylko dla niego jest jasny i oczywisty, ale, według jego mniemania, powinien być taki sam i dla pytającego, inaczej mówiąc uważa pytanie za nieuzasadnione. A jednak wyżej byli przytoczeni różni autorzy, którzy utrzymywali, że ograniczenia wprowadzone orzeczeniem z 1908 roku są nadal wiążące. Co więc sądzić o tych opiniach i o wątpliwości postawionej Komisji interpretacyjnej? Sprawa jest naprawdę jasna i nie powinna budzić wątpliwości, a tym bardziej prowadzić do błędnych rozwiązań. Przecież zestawienie kanonu 821 § 3 z „*Motu proprio*“ św. Piusa X z 1 sierpnia 1907 roku wskazuje, że kanon ten jest dosłownym niemal powtórzeniem dawniejszego przepisu. A zatem na podstawie kanonu 6 n. 2 powinien być tłumaczony zgodnie ze starym prawem³². Wspominane „*Motu proprio*“ z 1907 r. nie zawierało żadnych ograniczeń, a więc nie można ich wprowadzać także do kan. 821 § 3.

Mógłby ktoś zarzucić, że i ograniczenia wprowadzone orzeczeniem św. Oficjum z 1908 roku należy także uznać za ustawę starego prawa, a więc przy interpretacji kanonu 821 § 3 należy i to wziąć pod uwagę. Gdyby to orzeczenie z 1908 roku traktować jako samodzielną ustawę w oderwaniu od „*Motu proprio*“, co właściwie jest nieuzasadnione, to na podstawie kanonu 22 i 6 n. 1 byłaby ona zniesiona przez kan. 821 § 3³³. Raczej należy „*Motu proprio*“ z 1907 r. i o r z e c z e n i e

³¹ Kan. 17 § 2: „*Interpretatio authentica, per modum legis exhibitae, eandem vim habet ac lex ipsa; et si verba legis in se certa declaret tantum, promulgatione non eget et valet retrorsum; si legem coarctet vel extendat aut dubiam explicet, non retrotrahitur et debet promulgari*“.

³² Kan. 6 n. 2: „*Canones qui ius vetus ex integro referunt, ex veteris iuris auctoritate, atque ideo ex receptis apud probatos auctores interpretationibus, sunt aestimandi*“.

³³ Kan. 22: „*Lex posterior, a competenti auctoritate lata, obrogat priori, si id expresse edicat, aut sit illi directe contraria, aut totam de integro ordinet legis prioris materiam;...*“ Kan. 6 n. 1: „*Leges quae libet, sive universales sive particulares, praescriptis huius Codicis oppositae, abrogantur, nisi de particularibus legibus aliud expresse caveatur*“.

ś w. O f i c j u m z 1908 r. traktować jako jeden przepis odnoszący się do tej samej materii, co i kanon 821 § 3. I wtedy sytuacja się nie zmieni, bo będzie miał zastosowanie kanon 6 n. 3, według którego w tym co jest zgodne w nowej ustawie z prawem starym, należy w interpretacji trzymać się starego prawa, w tym zaś co nie jest zgodne, nowy przepis jest samowystarczalny³⁴. Kanon 821 § 3 zgadza się z „*Motu proprio*“ z 1907 r., w którym nie było żadnych ograniczeń co do dopuszczania do słuchania Mszy św. w nocy Bożego Narodzenia odprawianej w kaplicach domów zakonnych i innych zakładów pobożnych, a więc nie można wprowadzać takich ograniczeń i do kan. 821 § 3. Kanon 821 § 3 nie godzi się z tymi postanowieniami starego prawa, które zawarte są w orzeczeniu z 1908 r., a więc nie można ich brać pod uwagę przy wyjaśnianiu tego paragrafu. Autorzy opowiadający się za tym, że ograniczenia wprowadzone orzeczeniem św. Oficjum z 1908 roku nadal obowiązują, nie podają na to żadnego uzasadnienia, ale też i trudno było by je znaleźć wobec jasnych przepisów Kodeksu prawa kanonicznego. Komisja interpretacyjna była zmuszona odpowiedzieć na postawione jej pytanie, czy te ograniczenia są jeszcze aktualne, ale też zdają się być uzasadnione słowa użyte w tej odpowiedzi: „*absurdum videtur*“.

Ks. Bronisław Panek

³⁴ Kan. 6 n. 3: „*Canonēs qui ex parte tantum cum veteri iure congruunt, qua congruunt ex iure antiquo aestimandi sunt; qua discrepant, sunt ex sua ipsorum sententia diiudicandi*“.